

ARAŞTIRMA MAKALESİ / RESEARCH ARTICLE

GÜNÜMÜZDE ÜRETİLEN DÖŞEMELİK KUMAŞLARDA GELENEKSEL TÜRK
MOTİFLERİNİN KULLANIMI

THE UTILIZATION OF TRADITIONAL TURKISH MOTIFS IN THE
UPHOLSTRIES THAT ARE PRODUCED TODAY

Dr. Öğr. Üyesi Begül ARIÖZ¹

ÖZ

Bu çalışmada günümüzde üretilen döşemelik kumaşlarda geleneksel motiflerin kullanımı ve uğradığı değişimler ele alınmıştır. Araştırma kapsamına Persan Tekstil, Yöre Tekstil, Prestige Tekstil, Chelsea Tekstil ve Sedir Tekstil isimli 5 kumaş firmasına ait 50 adet kumaş örneği incelenmiş, geleneksel Türk motiflerinin en yoğun olarak kullanıldığı 10 adet kumaş örneğine bilgi formlarında yer verilmiştir. Bu kumaşların her birinin motif ve kompozisyon özellikleri, motiflerin geleneksel Türk motifleri ile benzerlikleri değerlendirilmiştir. Verilerin toplanması ve değerlendirilmesinde bilgi formlarından yararlanılmıştır. Bilgi formlarında incelenen ürünlerin zeminlerinde en çok bordo, motiflerde ise en çok altın sarısı rengin kullanıldığı, motifler de yoğunlukla stilize bitkisel motiflerden, lale ve karanfilin kullanıldığı görülmüştür. İncelenen döşemelik kumaşların özellikle 16. yy. Osmanlı saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Ayrıca geleneksel motiflerimizden yola çıkılarak özgün, döşemelik kumaş tasarımı yapılmış renk varyasyonları oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Döşemelik kumaş, Geleneksel, Motif

Jel Kodu: Z00

ABSTRACT

In this study, the utilization of traditional motifs and changes in upholsteries that are produced today are discussed. In the scope of the research, fifty samples of fabric that belong to five fabric companies named Persan textile, Yöre textile, Prestige textile, Chelsea textile and Sedir textile are examined and ten fabric samples in which traditional Turkish motifs are used extensively are included. The motif and composition characteristics of each of these fabrics and the similarities of the motifs with traditional Turkish motifs have been evaluated. Information forms have been used in the collection and evaluation of the data. It has been seen that claret red is the most used colour on the bases of the products examined in the data sheets and gold colour is the most used one in the motifs. It has been observed that among the stylised plantal motifs, tulip and carnation motifs are intensely used. It is noteworthy that the examined upholsteries are particularly similar to the 16th century Ottoman palace fabrics. Moreover, authentic upholstery design has been made and color variations have been created based on our traditional motifs.

Key Words: Traditional, Upholstery, Motif

Jel Code: Z00

¹ Mustafa Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü, beglzkoca@gmail.com orcid.org/0000-0003-1614-2305

1. GİRİŞ

Anadolu’da dokuma, geleneksel yöntemlerle ya da yaşanan çağın verdiği imkânlarla oldukça önemsenen ve kendini kanıtlamış hem sanat hem de ihtiyaçtan doğan gereksinim alanı olarak varlığını sürdürmüştür. Görseelliği kimi zaman ön plana çıkmış olan dokuma kumaşlarımız kendine has motif zenginliği ile üretilen çağa damgasını vurmuştur. Günümüzde dünyanın birçok önde gelen müzesinde yer alan Selçuklu ve Osmanlı Türklerinin saray dokumaları bazen bir hükümdara üstünlük göstergesi olarak gönderilse de kimi zamanda dostluk simgesi olmuştur. Bu kumaşlar ipek, altın, gümüş ve değerli taşlarla süslenip hediye edilerek bizi temsil etmiştir. Giyim kuşamın yanı sıra iç mekânda örtücü eleman olarak da üretilen dokumalar belli bir kalitede ve üsluptadır. Zaman içersin de dokuma kumaşlar motif ve kullanılan malzeme olarak kendini yenilemiş ve geleneksellikten de tam anlamı ile kopmamıştır.

“Anadolu, orta çağda oldukça önemli bir kumaş üretim merkezi olmasına rağmen bu çağdan kalan kumaş örneği yok denecek kadar azdır. Bilinen en önemli parça, Lyon Dokuma Müzesinde sergilenen ve üzerinde Alâeddin Keykubad için yapıldığı yazılı olan bir kadife dokuma parçasıdır” (Kuban, 2004:193).

“Ülkemizde dokumacılık konusunda nereye varıldığı gezginlerin gözünden de kaçmamış defterlerine aldıkları notlar bugün bize önemli bilgiler vermektedir. Bunlara en güzel örneklerden biri; Marco Polo’nun 13. yüzyılda, Çin gezisinden dönüşünde Anadolu’da gördüğü Selçuklu kumaşlarını övdüğü notlarıdır. İtalyan gezgin, halıların yanında çok miktarda güzel, kıymetli ve çoğunlukla kırmızı ve diğer renklerle dokunmuş ipekli kumaşlardan söz etmektedir. Bunların altın tellerle dokunduğu ve Bizans kumaşları kadar güzel olduğu vurgulanmıştır” (Çağman, 1983:100). “Bir diğeri ise 14. yüzyılın başında Anadolu’da bulunan Arap gezgini İbni Battuta Ladik’te çok güzel halıların yanı sıra bordürleri altın tellerle dokunmuş çok dayanıklı ve kaliteli pamuklu kumaşların bulunduğunu yazmaktadır” (Gürsu, 1988:30). Gezinler tarafından tutulan bu notlar o dönemlerde dokumaların kıymetini ve bulunduğu noktayı kanıtlar niteliktedir.

Anadolu topraklarında özellikle Bizans döneminde dokuma sanayi gelişmiş ve daha sonra Osmanlı idaresinde bu gelişme çizgisi 17. yüzyılın ortalarına kadar yükselmeye devam etmiştir (Sipahioğlu, 1999; 256). Teknik ve malzemesiyle ince dokumalar sınıfına giren Türk kumaşları üretim yerleri açısından başlıca ev ve çarşı faaliyeti olarak iki gruba ayrılmıştır. Yün, pamuk, keten, ipek kullanılarak, bez bürümcük, çevre, peşkir, peştamal, çarşaf gibi muayyen ölçülerde dokunan kumaşlar evlerde; kemha, şip, sevai, serenik gibi malzemesi klaptan ve sırmadan olan çeşitler de çarşı atölyelerinde dokunurdu. Saray mensuplarının elbiseleri halkın giyim ve kuşamından farklı özellikte olmasından dolayı çoğunlukla bu kumaşlar, öncelikli olarak kendi teşkilatı içinde veya çarşıda özel atölyelerde dokutulurdu (Akbil, 1970; 19).

Günümüzde üretilen döşemelik kumaşlar ile geçmişteki motiflerle benzerlik bağları incelenen örneklerde Osmanlı dönemi 16. ve 17 yüzyılın ortalarına kadar süre gelen bir motif birliği olduğu gözlenmektedir. O dönemin güçlü motif zenginliği bugünün tasarımlarına yol göstermektedir.

Erken tarihlerden itibaren Osmanlı kumaşlarında en çok kullanılan motiflerin başında ay, güneş, birbiri içine ters şekilde yerleştirilmiş iki üçgenden oluşan Mührü Süleyman, üç benek, üç benek ve altında peleng adı verilen kaplan postu çizgileriyle birlikte kullan çintemani motifi gelmektedir. Çubuklu, yollu, satranç nakışlı (kareli), desenler de kumaşlarda sıklıkla kullanılmıştır. Bitkisel motiflerin başında; lale, karanfil, sümbül, gül, şakayık gibi çiçeklerle; bahar dalları, kıvrımlı dallar, hançer şeklinde yapraklar, çınar yaprakları, narçiçekleri, narlar, iri çam kozalakları yer almaktadır. Çok ender olarak hayvan figürlü kumaşlara da rastlanılmaktadır. Kıvrık dallar arasında geyik ve ceylan motifleriyle karşılıklı resmedilen tavus kuşu veya sadece tavuskuyruğu desenli kumaşlar bunlar arasında sayılabilir (Tezcan, 1993; 51). 15. yüzyıl kumaşlarında süsleme elemanı olarak Selçuklulardan devralınan rumiler oldukça fazla görülür. Rumiler, gerek lotus ve palmetlerle, gerekse hatailerle birlikte ele alınarak tezyinata kullanılmıştır (Nevber, 1988:23-34). 16. yüzyılda genellikle; lale, karanfil, sümbül, çınar yaprakları, bahar dalları, nar çiçekleri ve narlar, kıvrık dallar arasında hançer yaprakları en çok sevilen ve sık

kullanılan motifleridir. Bu tür natüralist çiçeklerin dış kontürlerinin belirgin olarak çizilmesi ise Osmanlı kumaş desenlerini diğer ülke kumaşlarından ayıran en belirgin özelliktir. Bunların yanı sıra üç benek, stilize bulut ve ikisinin birlikte kullanıldığı çintemani olarak hayvan figürlü kumaşlara da rastlanmaktadır (Tezcan, 1995:158). 17. yüzyılda Çin bulutu ve çintemani motifi yine bu yüzyılda da sevilerek kullanılmaya devam etmiştir. Bu yüzyıl kumaş desenleri arasında en yaygın olanı yelpaze şeklini alan iri yapraklı karanfil desenidir (Salman, 2002:669). Klasik sanatın tutucu, kaidelere bağlı, ölçülü desenleri yerine, nakkaşların hayal güçlerine daha fazla dayanan aynı kalıplar içinde daha neşeli, renkli, orijinal kompozisyonların desenlerde yer aldığı görülür, ayrıca 17. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Osmanlı sanatında görülen batı tesiri, kumaş sanatında da etkili olmuştur (Nevber, 1988:105).

“Tekstil ilk zamanlar dokuma ile üretilmiş kumaş anlamına gelirken günümüzde uygulama alanı oldukça genişlemiştir. Şimdi bu terim, lif ve filamentlerden yapılmış sadece dokuma, örme ve dokusuz yüzey (non-woven) kumaşları değil, aynı zamanda iplik, sicim, file, dantel, teknik tekstiller, akıllı tekstiller olmak üzere çok çeşitli alanlar için kullanılmaktadır” (Taylor, 1999:3).

Bu araştırma kapsamında, günümüzde üretilen döşemelik kumaşlarda kullanılan motiflerin geleneksel Türk motifleri ile yakınlık ve benzerlik özellikleri ele alınmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı, günümüzde üretilen döşemelik kumaş örneklerinde kullanılan geleneksel Türk motif ve üslup özelliklerini incelemek, bu örneklerde yer alan farklılıklar ve benzerlikleri tespit etmektir.

Karşılaştırma kapsamında geleneksel motiflerin kullanıldığı daha önceki döşemelik kumaş örnekleri motif ve kompozisyonları görsel ve yazılı kaynaklarda yer alan bilgilerden yararlanılarak çalışmada yer verilmiştir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Araştırma kapsamına 5 firma temel alınmış ve bu firmalara ait incelenen 10 döşemelik kumaş örneğine bilgi formları ile birlikte yer verilmiştir. Araştırmanın kavramsal çerçevesi literatür bilgileri doğrultusunda oluşturulmuştur. Döşemelik kumaş örnekleri firmaların kataloglarından alınmış, bilgi formları düzenlenerek verilmiştir. Toplanan bilgiler değerlendirilerek, veriler tablolara dönüştürülmüştür.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Örnek Kumaş Kataloğu

Araştırma kapsamında bilgi formlarıyla verilen 10 örnek, desende ve zeminde kullanılan renkler, motif ve kompozisyon özellikleri, geleneksel motiflerimizle benzerlik dereceleri gibi özellikler açısından incelenmiştir. Ürün açıklaması kısmında ise, geleneksel kumaşlarımızda yer alan motifler ile günümüz döşemelik kumaşları arasında hangi açıdan benzerlik gösterdiği ve bunlar arasındaki farklılıklar da incelenmiştir. Ayrıca ürünün incelendiği tarih, ait olduğu firma bilgi formları aracılığıyla verilmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 1. Sedir Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 2.** Çatma kadife, 16. yy. İlk yarısı (İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Env. No.13/1909) **Fotoğraf 3.** Çatma kadife,16.yy. Erken dönem (Fitzwilliam Museum, Cambridge, Env. No.T.154)

Örnek No	:1
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Sedir Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Bordo
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Yelpaze Karanfil, şemse (oval), penç(rozet), tırnaklı yaprak ve “s” kıvrımlı dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	: Üç örnek arasında kumaş cinsi ve renk aynı, motif; yelpaze karanfil, “s” kıvrımlı simetrik dal ve dal bağlantılarında benzerlik, rozet çiçekler, yapraklar ve dal içi dolgu farklılığı gözlenmiştir. Ancak yeni örnekteki oval dal içi tamamen doldurulmuş diğer örnekte boş bırakılmıştır. Ayrıca merkezdeki çiçekle (karanfil motifi) dalların arasında yer alırken yeni örnekte yaprak, diğer 2. numaralı eski kumaşta ise lale motifi kullanılmıştır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 4. Sedir Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 5.** Seraser, 16.yy. Erken dönem (Aerthur M. Sackler Museum, Env. No. XEA 183)

Örnek No	:2
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Sedir Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kahverengi
Desende kullanılan renkler	:Krem rengi, altın sarısı
Kullanılan motif	:Karanfil, lale, hatai, penç, yaprak, hançer yaprağı
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında, kumaş cinsi yeni kumaş örneğinde saten, eski örnekte ise kadifedir. Renkleri; yeni örnekte zemin kahverengi motifler altın sarısı ve krem rengi, eski örnekte ise; zemin mavi motifler hardal sarısı kırmızı ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 6. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 7.** Çatma Kadife, 16. yy. İlk Yarısı (Konya, Mevlana Müzesi, Env. No. 598)

Örnek No	:3
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Bordo
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Karanfil, çintemani, bulut
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi ve renk; aynı, motif; yelpaze karanfil, bulut, çintemani ve rozet motifinin her iki kumaşta da aynı olduğu gözlenmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 8. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015).**Fotoğraf 9.** Seraser, 16. yy. Ortaları (Cambridge, Env. No,T157, 1946)

Örnek No	:4
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Boncuk mavi
Desende kullanılan renkler	:Altın Sarısı
Kullanılan motif	:Lale, taç, yaprak, dal, bahar dalı, penç, çintemani
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve Şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renk; yeni örnekte zemin boncuk mavisi motifler altın sarısı, eski örnekte ise zemin bordo motifler altın sarısı, mavi ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 10. Yöre Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 11.** Çatma Kadife, 16. yy. İlk Yarısı (Ermitaj müzesi, Env. No, T-347)

Örnek No	:5
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Yöre Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kırmızı
Desende kullanılan renkler	:Altın sarısı
Kullanılan motif	:Yelpaze Karanfil, yaprak
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renkleri; eski örnekte zemin kırmızı, motifler altın sarısı (simli), yeni örnekte ise zemin bordo, motifler krem ve altın sarısı renkleri kullanılmıştır. Motiflerde yeni örnek de yelpaze karanfillerin arasına tomurcuk çiçekler yerleştirilmiş, diğer eski örnekte ise; karanfille dalı birleştiren kısımda lale motifi, yelpaze karanfillerin aralarına ise yapraklı dallar yerleştirilmiştir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 12.Yöre Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 13.** Kemha, 16. yy. Üçüncü Çeyreği (Topkapı Sarayı Müzesi)

Örnek No	:6
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Yöre Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Kan kırmızı
Desende kullanılan renkler	:Mavi, yeşil, sarı, kahverengi, turuncu, krem
Kullanılan motif	:Lale, madalyon, yaprak, penç, hatai, rumi, dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renk; yeni örnekte zemin bayrak kırmızısı, motifler mavi, yeşil, sarı, kahverengi, turuncu, krem, eski örnekte ise; zemin bordo motifler hardal sarısı, mavi, yeşil ve beyazdır. Her iki örnekte de motifler ve kompozisyon düzeni aynıdır.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 14. Prestije Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Ariöz:2015). **Fotoğraf 15.** Kemha, 16. yy. Sonları (Ermitaj Müzesi, Env. No. T-354)

Örnek No	:7
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Prestije Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Füme
Desende kullanılan renkler	:Yeşil, sarı, pembe, bordo, gülkurusu
Kullanılan motif	:Hatai, yaprak, dal, penç
Kompozisyon	:Dolaşmalı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; yeni örnekte saten diğerinde ise ipektir. Her iki kumaşta da kullanılan renkler farklılık göstermektedir. Yeni olan saten döşemelik kumaş da zemin rengi; füme, motifler de yeşil, sarı, pembe, bordo, gülkurusu eski örnekte ise; zemin yağ yeşili, motifler gülkurusu ve mavidir. Her iki örnekte de motifler dolaşmalı sıralamalı kompozisyon düzenine göre, bir dal üzerine sıralanmıştır. Yeni döşemelik kumaş da çiçekler daha ayrıntılı renk tonları ile zenginleştirilmiştir, hatayı tomurcuk kullanılmış eski örnekte ise; farklı olarak karanfil motifini gözlemlenmektedir.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 16. Chelsea Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 17.** Çatma Kadife,16. yy. İkinci Yarısı (David Collection, Env. No.6)

Örnek No	:8
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Chelsea Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Beyaz
Desende kullanılan renkler	:Hardal sarısı, mavi, lacivert, boncuk mavi
Kullanılan motif	:Nar, lale, çintemani, tırnaklı yaprak, dal
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi olarak; yeni örnek de pamuklu bir kumaştır. Eski örnekte ise ipekten üretilmiştir. Her iki kumaş örneğinin de renkleri farklıdır. Yeni örnekte; zeminde beyaz, motifte, hardal sarısı ve mavi renkleri kullanılmıştır. Eski örnekte ise; zemin bordo, motifler altın sarısı ve beyaz renkleri kullanılmıştır. Motif de nar ve tırnaklı yapraklar benzerlik gösterirken yeni örnekte çintemani motifi ve narların içleri noktalarla doldurulmuştur. Eski örnekte ise; dallar narları dikey eksenle ulama ile birbirine bağlamaktadır. Narların içleri ise bahar dalı motifini ile doldurulmuştur.

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 18. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Arıöz:2015). **Fotoğraf 19.** Çatma, 17. yy. Ortası yada Sonları (Detrod Institute of arts, Env. No.48.137)

Örnek No	:9
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Lacivert
Desende kullanılan renkler	:Krem, lacivert
Kullanılan motif	:Yıldız çiçeği, lale, karanfil, hurma yaprağı, penç
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşırt (atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	: İki örnek arasında kumaş cinsinin aynı olduğu, kullanılan renklerin yeni örnekte boncuk mavisi beyaz, eski örnekte ise; lacivert ve kırmızı olduğu gözlemlenmiştir. Motiflerin her iki örnekte de aynı düzende olduğu saptanmıştır

BİLGİ FORMU

Fotoğraf 20. Persan Tekstil Döşemelik Kumaş Örneği (B.Aröz:2015). **Fotoğraf 21.** Seraser, 16. yy. İkinci Yarısı (Bergello Museum, Env. No.2521 c)

Örnek No	:10
İnceleme tarihi	:13.04.2015
Bulunduğu firma	:Persan Tekstil
Ürünün cinsi	:Döşemelik kumaş
Zeminde kullanılan renkler	:Altın sarısı
Desende kullanılan renkler	:Kırmızı, yeşil, bordo
Kullanılan motif	:Şemse, karanfil, penç, lale, tomurcuk, dal, yaprak
Kompozisyon	:Yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşirt(atla)malı sıralamalı
İlgili notlar	:İki örnek arasında kumaş cinsi; aynı, renkleri; yeni örnekte zemin altın sarısı, motifler altın sarısı, yeşil, bordo ve kırmızı, eski örnekte ise; zemin lacivert, motifler beyaz, lacivert ve hardal sarısı renkleri kullanılmıştır. Motiflerde her iki örnekte de aynı olduğu gözlemlenmiştir.

4.2. Döşemelik Kumaşlarda Zeminde ve Desende Kullanılan Renk Özellikleri

Tablo 1. Döşemelik Kumaşlarda Zemin ve Desen Renklerine İlişkin Dağılım

Renkler	Zeminde		Desende	
	f	%	f	%
Kahverengi	1	10	1	10
Krem	-	-	3	30
Mavi	-	-	2	20
Turuncu	-	-	1	10
Altın Sarısı	-	-	6	60
Bordo	2	20	2	20
Yeşil	-	-	3	30
Lacivert	1	10	1	10
Beyaz	1	10	-	-
Gülkurusu	-	-	1	10
Kan kırmızısı	1	10	-	-
Kırmızı	1	10	1	10
Sarı	-	-	2	20
Boncuk mavi	1	10	1	10
Hardal sarısı	-	-	1	10
Pembe	-	-	1	10

Tablo 1. incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda zeminde kullanılan renklerin %20'si bordo, %10'u kahverengi, lacivert, beyaz, kan kırmızısı, kırmızı ve boncuk mavidir.

Desenlendirme de kullanılan renklerden %60'ı altın sarısı, %30'u yeşil ve krem, % 20'si bordo, mavi ve sarı %10'u pembe, hardal sarısı, boncuk mavisi, kırmızı, gülkurusu, lacivert, turuncu ve kahverengidir.

Bu sonuçlara göre, incelenen ürünlerde zeminlerde en çok açık bordonun, desenlerde ise en çok altın sarısının kullanıldığı görülmüştür.

4.3. Döşemelik Kumaşlarda Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Tablo 2. Döşemelik Kumaşlarda Motiflere İlişkin Dağılım

Motifler	f	%
Stilize bitkisel motif	13	130
Penç	7	70
Lale	6	60
Karanfil	6	60
Hatayi	4	40
Çintemani	3	30
Yelpaze karanfil	2	20
Şemse(oval madalyon)	2	20
Tırnaklı yaprak	2	20
Hançer yaprağı	1	10
Hurma yaprağı	1	10
Nar	1	10
Yıldız çiçeği	1	10
Rumi	1	10
Bulut	1	10
Tomurcuk	1	10
Bahar dalı	1	10
S kıvrımlı dal	1	10
Taç	1	10

Tablo 2 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda kullanılan motiflerden %130'si stilize bitkisel motifler (dal, yaprak) %70'i penç motifi, %60'ı lale ve karanfil, %30'u çintemani motifi, %20'si tırnaklı yaprak, yelpaze karanfil ve şemse (oval şemse), %10'unda ise yıldız çiçeği, taç, bahar dalı, tomurcuk, bulut, hurma yaprağı, nar, rumî, "s" kıvrımlı dal ve hançer yaprağı kullanılmıştır.

Bu sonuçlara göre incelenen döşemelik kumaşlarda en fazla stilize bitkisel motiflerin ve penç motifinin kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 3. Döşemelik Kumaşlarda Yerleşim Düzenlerine İlişkin Dağılım

Yerleşim Düzeni	f	%
Yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşirt(atla)malı sıralamalı	6	60
Yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve Şaşirt(atla)malı sıralamalı	3	30
Dolaşmalı düzen	1	10

Tablo 3 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşlarda kullanılan yerleşim düzenlerinden %60'ı yatay yönde simetrik, dikey yönde şaşirt(atla)malı, %30'uyatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşirt(atla)malı, %10 ise dolaşmalı düzendedir.

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşlarda en çok kullanılan yerleşim düzeni yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşırt(atla)malı sıralamalı düzendir.

4.4. Döşemelik Kumaşların Tarihsel Dönemleri

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşların Osmanlı saray kumaşlarındaki kullanımlarıyla benzerliğinin en çok motif, renk ya da kompozisyon benzerliği yönünden olduğu tespit edilmiştir. Bazı örnekte bire bir benzerlik, bazı örnekte ise farklı renk tonları ve biraz değişime uğramış motifler göze çarpmaktadır.

Tablo 4. Benzerlik Tespit Edilen Saray Kumaşlarının Dönemlerine İlişkin Dağılım

Tarihsel Dönem Benzerlikleri	f	%
16. yy. erken dönem	1	10
16. yy. ilk yarısı	3	30
16. yy. ikinci yarısı	3	30
16. yy. üçüncü çeyreği	1	10
16. yy sonları	1	10
17. yy ortası	1	10

Tablo-4 incelendiğinde bilgi formlarında yer alan döşemelik kumaşların tarihteki kullanımlarının dönemlerinin %30'u 16. yy. ilk yarısı ve ikinci yarısı, %10'u 16. yy. erken dönem, üçüncü çeyreği ve sonları, %10'unun ise de 17. Yy. ortalarına ait kumaşlarla ortak özelliklere sahip olduğu ortaya çıkmıştır.

Bu sonuçlara göre döşemelik kumaşların daha çok 16. yy'a ait Osmanlı saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği sonucuna varılmıştır.

5. GELENEKSEL MOTİFLERE SAĞDIK KALINARAK YENİ BİR TASARIM ANLAYIŞI İLE DÖŞEMELİK KUMAŞ TASARIMI

Geleneksel Türk dokumacılık sanatımızda geçmişte oldukça güzel örneklerin yer aldığını biliyoruz. Günümüzde ise bazı firmalar bu motifleri kullanarak farklı tasarımlar ortaya koymaktadırlar. Bu çalışmada da geleneksel motiflerimizin ışığında yeni anlayışla 2 adet döşemelik kumaş tasarımı yapılmıştır. Resim 1'de yer alan tasarımda yatay yönde simetrik, dikey yönde Şaşırt(atla)malı sıralamalı kompozisyon düzeni ile kuş figürü, çintemani, yaprak, dal ve rumi motifi ile bir arada kullanılmıştır. Bu tasarımın üç ayrı tonda renk varyasyonu örneklerine yer verilmiştir. Tasarım "Kuş Tüyü" olarak isimlendirilmiştir.

Resim 1.Döşemelik Kumaş Tasarımı "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Resim 2.Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Resim 3.Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu "Kuş Tüyü" (B, Arıöz:2015).

Diğer bir tasarım olan Resim 2’de merkezde ay çiçeği ön planda olup kenarları sağdan ve soldan saran yapraklar ve küpe çiçeği ile birlikte kullanılmıştır. Kompozisyon düzeninde yatay yönde simetrik, dikey yönde ulamalı ve şaşır(atla)malı sıralamalıdır. Bu tasarımın üç ayrı tonda renk varyasyonu örneklerine yer verilmiştir. Tasarım “Ay Çiçeği” olarak isimlendirilmiştir.

Resim 4.Döşemelik Kumaş Tasarımı “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

Resim 5. Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

Resim 6. Döşemelik Kumaş Tasarımı Renk Varyasyonu “Ay Çiçeği” (B, Arıöz:2015).

6. SONUÇLAR

Bu araştırma günümüz döşemelik kumaşlarının motif, renk ve kompozisyon özellikleri ve kullanımının tarihsel açıdan incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Araştırma kapsamına döşemelik kumaş üreten 5 firma alınmıştır. Bu firmaların ürettikleri kumaşlardan 10 tanesi bilgi formları yardımıyla incelenmiştir tablolarla yüzdelerle verilere ulaşılmıştır.

Araştırma kapsamında bilgi formları doğrultusunda tablolardan elde edilen verilere göre; ürünlerin zeminlerinde en çok bordo, desenlerde ise en çok altın sarısı rengin kullanıldığı görülmüştür. Yine döşemelik kumaşlarda en çok kullanılan motiflerin stilize bitkisel motifler ve penç motifleri olduğu görülmüştür. Bunun yanı sıra kumaşlarda en çok kullanılan kompozisyon özelliğinin şaşırtnalı sıralamalı düzen olduğu tespit edilmiştir.

Günümüz döşemelik kumaş üreten firmalarındaki yeni örnekler Osmanlı saray kumaşları ile motif, renk ve kompozisyon açısından ortak özelliklere sahip olduğu ve kumaşların daha çok 16. yy'a ait saray kumaşlarıyla benzerlik gösterdiği sonuçları ortaya çıkmıştır.

Yeni bir tasarım anlayışı ile yapılan kumaş tasarımının birincisinde stilize kuş figürü, çintemani, dal, yaprak motifleri kullanılmıştır. Diğer örnekte ise ay çiçeği, küpe çiçeği ön planda olan bir kumaş tasarımı yapılmıştır. Ayrıca bu tasarımların renk varyasyonları oluşturularak fotoğraflarına yer verilmiştir.

KAYNAKÇA

Akbil P. F. (1970). Türk El Sanatlarından Örnekler. Akademi Yayınları, İstanbul.

Çağman, F. (1983). Osmanlı Sanatı Anadolu Medeniyetleri III, İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Gürsu, N. (1988). Türk Dokumacılık Sanatı Çağlar Boyu Desenler, İstanbul: Redhouse Yayınevi.
- Kuban, D. (2004). Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları, İstanbul: Yapı ve Kredi Bankası Yayınları.
- Nevber, G. (1988). Türk Dokumacılık Sanatı, İstanbul.
- Salman, F. (2002). Osmanlı Dönemi Türk Kumaş Sanatı, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 12, Ankara
- Sipahioğlu, O. (1999). “Osmanlı Saray Kumaşlarından Seraser ‘in Vesikalarla Tanıtımı” , 2000’li yıllarda Türkiye’ de Geleneksel Türk El Sanatlarının Sanatsal, Tasarımsal ve Ekonomik Boyutu, Sempozyum Bildirileri, Ankara.
- Taylor, M. (1999). “Technology of Textile Properties”, London: Forbes Publications.
- Tezcan, H. (1993). Atlaslar Atlası Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Tezcan, H. (1995). Kumaş Sanatı, Geleneksel Türk El Sanatları, İstanbul.